

פסחים טז

משה שווערד

1. DAF YOMI ADVANCEMENT FORUM

מה דין טומאת משקין מה"ת ומדרבנן ובספק באוכלים ובכלים?

לטמא אחרים - אוכלים וכלים	לקבל טומאה	
מדרבנן וספקו טהור	מה"ת - וספקו טמא	לר' מאיר
מדרבנן וספקו טהור	לרב: מדרבנן וספקו טהור לשמאל: מה"ת - וספקו טמא	לר' אלעזר
מה"ת - וספקו טמא	מה"ת - וספקו טמא	לר' יהודה
באוכלים: מה"ת - וספקו טמא בכלים: מדרבנן וספקו טהור	מה"ת - וספקו טמא	לר' יוסי ולר' שמעון

מה דין "משקה בית מטבחיא" [1] שנגע בו טומאה, לעדות יוסף בן יועזר איש צרידה?

האם הוא עצמו טמא	האם הוא מטמא אחרים	
טהורים אפי' מדרבנן		לרב - טומאת משקים דרבנן
טמא [2]	אינו מטמא אפי' מדרבנן	לשמאל - טומאת משקים מה"ת

משקים דלהלן האם יכולים הם להכשיר אוכלים לקבל טומאה?

דעלמא	דבי מטבחיא	
מכשירים	מכשירים	מים בין תלושים ובין מחוברים
דם הנפש: מכשיר דם תמצית: אינו מכשיר	אינו מכשיר - דאינו נשפך כמים [3]	דם

[1] היינו דם ומים, כלומר דם הקרבנות והמים שהיו מדיחים בהם את הקרבנות. ומקום בית מטבחיא, הוא בעזרה כנגד הקיר הצפוני של המזבח החיצון ששם היו שוחטים ומדיחים את הקרבנות.

[2] לקמן מבואר שס"ל לשמאל בדעתו, שטומאת משקים היא מה"ת, ולכן לא היו יכולים חכמים לטהר אותם בעזרה. אולם לטמא אחרים מודה שמאל שהם רק דרבנן, ולכן גזרו רק בעלמא ולא בעזרה.

[3] אולם דם חולין חשוב נשפך כמים. ולא מבעיא דם דלא בעי כיוסו, אלא אפי' דם חיה ועוף דבעי כיוסו, נמי חשיב נשפך כמים. וביאור התוס' (בד"ה דם), דכל שלא צריך לקבל אותו בכלי כדם קדשים, חשוב נשפך כמים.

2. תוספות רי"ד מסכת פסחים דף טז עמוד א

ספק משקין ליטמא טמא אי קשיא והא משקין אין בהן דעת לשאול וכל שאין בהן דעת לשאול ספיקו טהור מן התורה ואמאי מחזרינן אכתי בספק משקין ליטמא הא בעי' למימר בשלהי פירקין ספק טומאה הבאה בידי אדם אמר ר' יוחנן נשאלין עלי' אפילו בכלי המונח ע"ג קרקע בדבר שיש בו דעת לישאל: [מהדות"ל]

3. מקדש דוד טהרות סימן מז אות ז

(ז) גרסינו פ"ד דטהרות (מ"ז) אלו ספיקות שטהרו חכמים כו' ספק משקין ליטמא טמא ולטמא אחרים טהור כו' והנה בגליון הרא"ש ז"ל שם כתב וא"ת כיון דבמשקין יש טומאה וטמא הספק בהן אמאי לא חשיב ליה לעיל (שם מ"ה) גבי ו' ספקות ששורפין עליהן את התרומה ולימא על ז' ספיקות שורפין את התרומה כו' ע"ש **ונראה מזה דס"ל דספק משקין ליטמא טמא היינו דטמא אף ברה"ה** דאי רק ברה"ה וכשאר ספיקי טומאות מה שייך דלתני ז' ספיקות דשורפין דהנך ו' ספיקות דשורפין היינו דשורפין עליהן בין ברה"ה בין ברה"ה **וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל דספק משקין לטומאת עצמן אינן כשאר ספיקי טומאות דילפינן להו מסוטה** שכתב בפה"מ שם מ"ט גבי ספק משקין ליטמא טמא כיצד טמא שפשט רגלו לבין משקין טהורין ספק נגע ספק לא נגע כו' היתה כבר טמאה בידו וזרקה לבין משקין טהורין ספק נגע ספק לא נגע כו' וכתב הרמב"ם ז"ל והביא המשל באיש טמא וכבר טמא להודיענו שאין הבלד בין היות הספק נופל במי שיש בו דעת לישאל או אין בו דעת לישאל הנה ספק המשקים לענין אם נטמאו בעצמן טמא עכ"ל דס"ל דזורק חשיב אי"ב דעת לישאל הרי ס"ל להדיא דבספק משקין לטומאת עצמן אף אי"ב דעת לישאל טמא ואינו כשאר טומאות ונראה דיצא זה להם מדקתני ספק משקין ליטמא טמא לטמא אחרים טהור א"כ כמו לטמא אחרים טהור בכל ענין בין ברה"ה בין ברה"ה ה"נ ליטמא טמא בכל ענין דאי ליטמא דינן כשאר ספיקות ל"ל למתני כלל ליטמא טמא לתני רק ספק משקין לטמא אחרים טהור:

4. רש"י מסכת פסחים דף טז עמוד א

טהור - אותן הככרות טהורות הן, דקסבר: משקין לטמא אחרים מדרבנן הוא ולא מדאורייתא, ולא דורש יטמא דכתיב גבי משקין בלשון יטמא, הלכך הו"ל ליה ספיקא דרבנן, ולקולא, וגירסא הכי איתא: ספק משקה ליטמא - טמא, לטמא אחרים - טהור.

5. צל"ח מסכת פסחים דף יז עמוד ב

ואמנם נתיישבתי לתרץ קושיא זו עפ"י מה שדקדקתי לעיל סי' ע"א למה לא אמר ר"מ לכל טהורים, כשם שאמר ר' יהודה לכל טמאים, ועיין מה שכתבתי לעיל. ועכשיו הדבר נכון, דלכך לא אמר לכל טהורים, דלכלים באמת אינן טהורים מטעם דשיל"מ, ודוקא לאוכלים ולכלי חרס טהורים. אבל עכ"פ על ר' יהודה מאי מקשה הגמרא, ודלמא ר' יהודה סובר טומאת משקין לטמא אוכלים הוא מן התורה ולטמא כלים הוא מדרבנן, ואעפ"כ שפיר קאמר לכל טמאים. דלאוכלים הוה ספיקא דאורייתא, ולכלים אף דהוה ספיקא דרבנן מ"מ טמאים מספק מטעם דשיל"מ. ולמימר שקושיית הגמרא היא רק מכלי חרס, הוא דוחק, ואפילו אם נסבול דוחק זה, אכתי קשה בדברי ר' יוסי ור' שמעון שאמרו לכלים טהורים, והא דאי אפשר לומר דלכלים יהיה הכונה רק על כלי חרס, שהרי סתם אמרו לכלים, והיא גופא קשיא למה יהיו כלי שטף טהורים והלא הוא דשיל"מ במקוה.

ומתוך כך עלה במחשבתו דבר חדש בדין דשיל"מ. דלא אמר רב אשי דדבר שיל"מ אפילו דרבנן ספיקא

אסור, אלא בדבר שלא היה לו חזקת היתר, כגון ביצה שספק אם נולדה בי"ט או נולדה אתמול, שאין לביצה זו חזקת היתר שעל תחלת לידה אנו דנין, אבל בדבר שהיה לו חזקת היתר ועכשיו נולד בו ספק איסור דרבנן ויש לו מתירין, מוקמינן ליה אחזקתו והוא מותר, דדבר שיל"מ מועיל לנו לעשות איסור דרבנן כמו של תורה, ולכך ספיקו אסור כמו ספק תורה, אבל אם יש לו חזקת היתר לא יועיל דבר שיל"מ דרבנן להחמיר בו יותר מאיסור תורה באין לו מתירין. וכיון שכלים הללו שספק אם נגעו בהן המשקין טמאים יש להם חזקת טהרה, לא מחמירינן בהו מטעם דשיל"מ, אף שבאוכלים מטמאינן ספיקו אף שאין לו מתירין מטעם ספק תורה ולא משגחינן אחזקת טהרה, מ"מ בכלים שהוא מדרבנן שפיר סמכינן אחזקה. (ועיין במסכת טהרות משנה יו"ד ותראה שגם באוכלין לא טמאו כי אם בשתי חביות אחת טמאה ואחת טהורים ולקח מאחת מהן ועשה עיסה, והדברים ארוכים ואין כאן מקום להאריך בה). ולפי זה יש חילוק בדשיל"מ בספיקו, שאם הוא בשל תורה אסור מספק אפילו במקום חזקת היתר, דכיון שיש לו מתירין לא סמכינן אחזקה, דזה דוחה החזקה ונשאר ספק דאורייתא לחומרא. אבל דרבנן אף שהוא דבר שיל"מ אם יש לו חזקת היתר נשאר על חזקתו וספיקו לקולא. וכל זה לשיטת הרשב"א וסייעתו דדשיל"מ אינו תלוי דוקא בזמן וכנ"ל. ולפי זה מוכח דלאוקימתא דרב אשי שם בביצה דמוקי לה בספק נולדה בי"ט, סיפא דברייתא דקתני נתערבו באלף לא קאי אספק כי אם אודאי, דבספק אם אינו דוחה החזקה ק"ו שאינו דוחה רוב, דהרי רוב עדיף מחזקה. ועיין שם דף ג' ע"ב בתוס' בד"ה ואחרות באחרות, ויש בזה אריכות דברים ועדיין לא קבעתי בה מסמורות.

6. שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - אבן העזר סימן לח

אך לפי מה שבארנו בחידושינו בפסחים דף נ"ג ע"ב והוא בחיבורנו צל"ח (דף י"א ע"ג) בד"ה וע"פ וכו' דהא **דדשיל"מ לא בטיל היינו לענין אכילה דהטעם הוא עד שיאכלנו באיסור ע"י ביטול ימתין עד מחר ויאכלנו בהיתר והיינו לענין אכילה שממ"נ מה שיאכל היום לא יאכל למחר א"כ אכילה זו שרוצה לאכול היום באיסור יוכל לאכול למחר בהיתר ולכן אינו בטל אבל לענין טלטול לאיזה צורך לא שייך דשיל"מ שהרי יוכל לטלטלו היום וגם למחר** ע"ש בחידושינו...

7. רמב"ם יד החזקה הלכות אבות הטומאות פרק יד

(י) זלף משקין טהורין וטמאים בתוך הבית ונמצאו אחר כך משקין על ככר של תרומה נטלה ונשאל עליה הרי זו טהורה שספק המשקין לטמא טהור הניח הככר עד שינגבו המים שעליה הרי זו טמאה בספק שספק טומאה ברה"ה טמא כמו שיתבאר והרי אין כאן משקין אלא ככר שהיא ספק טמאה ספק טהורה.

[השגת הראב"ד - הניח הככר עד כו' א"א נ"ל מפני מראית העין היא טמאה שהרואה שמטהרין אותה לא ידע שמחמת ספק משקין מטהרין אותה שהרי אין עליה משקין ולפיכך ברה"ה טמאה בספק]:

8. מקדש דוד קדשים סימן לו אות ב

הקשו בתוס' פסחים (כ' א) אי חיבת הקדש מהני לממני ביה ראשון ושני מאי נ"מ ממה דמשקין בית מטבחייה דכן ואינן מכשירין, ותי' דאצטריך לכמה דברים שמביאין לעזרה דלא שייך בהו חיבת הקדש כגון בכורים או חולין כו', ויש לעיין הא משקה בית מטבחייה הוא המים שמדיחין בו את הקרביים וכל מי כשרים לזה כדאמרינן בזבחים (כ"ב א) דאף מי מקוה כשרים לזה, א"כ מאימתי נעשים משקה בית מטבחייה, בשלמא הא דדייקינן בחולין (ל"ו ב) והבשר אשר יגע בכל טמא כו', האי בשר דאיתכשר במאי כו', אלא דאיתכשר במשקי בית מטבחייה הא אמר ריב"ח משקי בית מטבחייה לא דיין שהן דכן אלא שאין מכשירין כו', התם שפיר כיון דאמרינן דהאי בשר איתכשר במשקה בית מטבחייה היינו ע"י זה שרצו הבשר בהמים כמ"ש רש"י ז"ל שם, א"כ שפיר אמרינן דמשקי בית מטבחייה אין מכשירין, דבשעה שרוחצים הם משקה בית מטבחייה, אבל להתוס' דמירי שנפלו על שאר דברים כגון בכורים או חולין א"כ נפלו קודם שהדיחו בהם הבשר, יש לעיין במה נקראו קודם משקה בית מטבחייה הא א"צ לזה שום דבר וכל מימות כשרים לזה, ואפשר דס"ל להתוס' דיחוד מועיל לזה וצ"ע.

9. שפת אמת מסכת פסחים דף טז עמוד א

בגמ' מתקיף לה ר"א רביעי בקודש לא איקרי טמא קשיא ואפשר דרב אשי ס"ל בפשיטות דיטמא לאו הכשר היא למ"ד טומאת עצמן יש להן לכך פשוט לי' דאיקרי טמא אבל ר"ש ברי' דרב אידי י"ל דס"ל יטמא היינו הכשר והא דטומאת עצמן יש להן היינו מקרא דמייתי הש"ס בסמוך אך מעיין ובור וגו' יהי' טהור ומדיוק זה מוכח דשאר משקין לאו טהור הוא מ"מ גם טמא אפשר דלא הוי ובהכי מיושבין נמי דברי הרמב"ם שכתבתי לעיל דפוסק דט"מ לטמא אחרים דרבנן ומ"מ אין שורפין טמאה עם הטהורה בשש וכמ"ש לעיל דדוקא ר"מ דס"ל יטמא הכשר ומ"מ טומאת עצמן יש להן מקרא דהכא דאך מעיין כו' [א"כ גם קדשים אינם מטמאין מה"ת כיון דלא נקראו טמא ושפיר אמר מדבריהם למדנו] אבל הרמב"ם פי' יטמא כפשוטו ולכך בשר קודש נטמא מה"ת [ושוב אין להוכיח מדברי ר"ח סגה"כ לשרוף ת"ט עם הטהורה בשש]:

10. רש"י מסכת פסחים דף טז עמוד א

ועל משקה בית מטבחייה דכן - על משקין של בית המטבחים שבעזרה, כגון הדם והמים, שהן דכן - שאינן מקבלין טומאה, אלמא: טומאת משקין דרבנן, [1] ובהני לא גזרו משום הפסד קדשים, דאי דאורייתא - היכי מצו רבנן לטהרינהו?

11. תוספות כתובות דף פד/א

כענין שמצינו [2] משקי בי מטבחייה דכן שהקילו שלא להרבות טומאה במקדש ולענין כמה דברים החמירו יותר כדאמרינן בפסחים (דף טז.):

12. רמב"ם יד החזקה הלכות טומאת אוכלין פרק י

(טז) משקה בית מטבחייה שבעזרה והוא דם הקדשים והמים שמשתמשין בהן שם טהורין לעולם ואינן מתטמאין ולא מכשירין [3] ודבר זה הלכה מפי הקבלה לפיכך כל דמי הזבחים אינו מקבל טומאה ואינו מכשיר והואיל ודם הקדשים אינו מכשיר קדשים שנשחטו בעזרה לא הוכשרו בדם שחיטה ואין לבשר הקדשים הכשר אלא במשקין שיפלו על הבשר חוץ במשקה בית המטבחייה:

13. קובץ שעורים פסחים אות פא

(פא) [דף טז ע"א] למ"ד דכן מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש להן קרי כאן והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, והנה הקושיא הזאת תיקשי להסוברין דא"צ לשיעור כביצה אלא לטמאות אחרים אבל לטומאת עצמן סגי בכל שהוא, ועיין בשער המלך הל' ברכות

14. פני יהושע מסכת פסחים דף טז עמוד א

והנראה לענ"ד בזה דמאן דמפרש דכן ממש וס"ל טומאת משקין עצמן דרבנן היינו משום דבלאו הכי ע"כ צריך לפרש יטמא דקרא דמשקין היינו הכשר דאין לפרש בלשון טומאה ממש דאם כן ליכתוב טמא כדאמר ר"ע אינו אומר טמא אלא יטמא לימד שיטמא אחרים ואם כן שפיר קאמר ר' אליעזר לר"מ למאי דסבירא לך לטמא אחרים טהור א"כ על כרחך דהאי יטמא דמשקין היינו הכשר מדלא

כתיב טמא א"כ מהאי טעמא גופא טפי אית לן למימר אין טומאה למשקין כל עיקר כיון דיטמא דקרא איירי בהכשר ובהא מייתי רביה שפיר מדיוסף בן יעזר דע"כ הא דקאמר דכן היינו דכן ממש אפילו מטומאה דאורייתא ומהאי טעמא גופא דע"כ יטמא דקרא היינו הכשר.

15. ספר ויקרא פרק יא

(לד) מכל האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא:

16. שערים מצויינים בהלכה

דף טז. דאי אשמעינן תלושין משום דאחשבינהו כו', ואי תנא מחוברין משום דקיימו בדוכתייהו כו'. פרש"י דתלושין אחשבינהו, דהואיל ומלאן גילה דעתו שהוא צריך להם, וזהו חשיבתן. ועי' כעין זה במס' שבת (ע"ה): כל שאינו כשר להצניע והוציאן בשבת, אינו חייב אלא המצניעו, ופירושו משום שהוא החשיבו. וצריך ביאור בהא דקאמר בגמ' דמחוברין חשובין משום דקיימו בדוכתייהו, ונ"ל הטעם לזה עפ"מ"כ (משלי כז-ח) "כצפור נודדת... כן איש נודד ממקומו", והיינו שאבד החשיבות שלו משום שאינו בכיתו ובארצו, וכן בגמ' מו"ק (יז). הכבד ושכ בכיתך, ופרש"י התכבד כבודך ושב בביתך, וברש"י במס' עירובין (לא:): דמאכילין את העניים ואת האכסניא דמאי, משום שאינן בבתיהן, ועי' בפיהמ"ש להרמב"ם במס' דמאי (ריש פ"ג), אבל בביתו אינו כעני, וכן מצינו בגמ' כתובות (טו:): ובשאר מקומות בש"ס, כל קבוע אין הולכין בתר רוב, וה"נ המים המחוברין כשרין לטבילה, ולא התלושין.

17. מקדש דוד טהרות סימן מג אות ט

אמרינן בפסחים (ט"ז א') דאיצטריך תרי קראי להכשר חד לתלושין וחד למחוברין ואמרינן דמתלושין לא הוי ידעינן מחוברין משום דתלושין שאני דאחשבינהו ע"ש ואף על גב דלעולם בין תלושין בין מחוברין בעינן שיפלו לרצון א"כ אחשבינהו צ"ל דבלאו קרא דמחוברין הוי אמינא דבעינן אחשבינהו קודם נפילה על הפירות כגון תלושין משא"כ כשנפלו על הפירות כשהן מחוברין

אך בזה יש לעיין כיון שנפלו על הפירות א"כ ה"ה תלושין דכ"ז שהמים מחוברין לא מכשרי כמ"ש תוס' חולין (ל"א ע"ב ד"ה ופירות) וכיון דבעינן שיפלו על הפירות לרצון א"כ נהי שנפלו על פירות כשהמים מחוברין מ"מ אח"כ כשנתלשו ועתה הן תלושין יתכשרו עתה בתור מים תלושין ואי אפשר לומר דרק בשעת נפילה מכשירין ולא אח"כ הא אמרינן בב"מ (כ"ב א') גבי עודנו הטל עליהן ושמה בכי יותן נגבו אעפ"י ששמה אינו בכי יותן ודייקינן שם מזה דאין שמחתו מהני למפרע ע"ש ובעודנו הטל עליהן ושמה קודם שנגבו אמאי בכי יותן כיון דאין שמחתו מהני למפרע א"כ בשעת נפילה עדיין לא היו לרצון ומ"מ מכשרי ומוכח דהמשקין יכולים להכשיר אף לאחר נפילתן וצ"ל נהי דיכולין להכשיר אף לאחר נפילה מ"מ יש ג"כ דין בנפילה ובעינן שבשעת נפילה יהיו עליהן שם משקין ובעינן שיהיו אז משקין הראויין להכשיר ואם מחוברין לא מכשרי כיון דבשעת נפילתן היו מחוברים אי אפשר להו להכשיר אף אח"כ:

18. פני יהושע מסכת פסחים דף יז עמוד ב

בתוספות בד"ה אבל דם לא ... דלענין הכשר גופא הא דאמרינן דדם קדשים אין מכשיר היינו דוקא אותו דם שמתקבל בכלי כמו שפירש"י לעיל משא"כ שאר דם קדשים ודאי איתקש למים כדאמרינן לקמן בפרק כל שעה [כ"ב ע"א] ...

19. תוספות מסכת פסחים דף טז עמוד ב

דם שאינו נשפך כמים אינו מכשיר - הקשה ה"ר יעקב דאורלינ"ש א"כ דם חיה ועוף דטעונים כיסוי לא יהיו מכשירים דכיון דטעונים כיסוי לא חשיב נשפך כמים דאמרינן בפ' כיסוי הדם (חולין פד: ושם) אמריתו חיה בכלל בהמה לסימנים אימא נמי בהמה בכלל חיה לכיסוי ומשני אמר קרא על הארץ תשפכנו כמים אלמא דם חיה לא חשיב נשפך כמים ולאו פירכא היא דכל דם הנשפך כמים לארץ ואין צריך לקבלו בכלי כגון דם חיה הוקש למים לענין הכשר וגם לענין כיסוי היה ראוי להקישו למים אי לאו דגלי קרא להדיא.

20. DAF YOMI ADVANCEMENT FORUM

האם ציץ מרצה על דם או בשר וחלב שנטמא?

על קמצים	על הבשר והחלב [4]	על הדם	
מרצה	מרצה	אינו מרצה	ליוסף בן יועזר - דמסקה בי מטבחיא דכן [5]
מרצה	מרצה	מרצה	לרבנן - דגזרו על משקה דבי מטבחיא

[4] ואף שלא יועיל הריצוי לענין להתיר הבשר באכילה, מ"מ מהני להתיר את זריקת הדם אף שנטמא הבשר. ואליבא דר' יהושע דס"ל דאם אין בשר - אין דם, כלומר שאסור לזרוק את הדם, וקמ"ל דציץ מרצה לענין טומאת הבשר ואפשר לזרוק את הדם. ותוס' (בד"ה על) הוסיפו, דיש נפ"מ אליבא דכו"ע לגבי הבשר שיצא ע"י ריצוי ציץ ממעילה, וגם שיכול לחול בו דין פיגול.

[5] והיינו אליבא דרב דס"ל שטהור אפי' מטומאת עצמו, אינו מרצה על הדם - דלא צריך. אולם לשמואל דטומאת משקים מה"ת, צריך ריצוי גם לדם.

21. תוספות מסכת פסחים דף טז עמוד ב

על הבשר - בפ' כיצד צולין (לקמן עה). אמרינן לר"א דאמר יש דם אף על פי שאין בשר הציץ מרצה על האכילות למאי הלכתא לאקבועי בפגול ולאפוקי מידי מעילה ודלא כפ"ה דפי' דלא את' אלא כר' יהושע.

22. רש"י מסכת פסחים דף טז עמוד ב

איזה עון הוא נושא - איזה פסול הוא מכשיר, אם עון פיגול - הרי כבר נאמר לא ירצה, גרסינן בתורת כהנים ואם עון נותר - הרי כבר נאמר לא יחשב, והכי פירושו: אם עון פיגול, והוא מחשבת חוץ למקומו, שנקראת פיגול כדכתיב בקדושים תהיו: ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול הוא לא ירצה ומוקמינן לה בזבחים בפרק שני (כה, ב) אם אינו ענין לחוץ לזמנו - תנהו ענין לחוץ למקומו, הרי כבר נאמר לא ירצה בקדושים תהיו כדפרשינן, ואם עון נותר, מחשבת נותר ששחטו על מנת להותיר ולאכלו חוץ לזמנו - הרי כבר נאמר לא יחשב - ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי וגו' בפרשת צו את אהרן, ואמרינן בזבחים ובתורת כהנים: במחשב לאכול שלא בזמנו ביום השלישי הכתוב מדבר, וכתוב לא יחשב לו - אלמא לית ליה תקנתא, ורובא גרסי איפכא: אם עון פיגול - הרי כבר נאמר לא יחשב, ומוקמינן ליה לפיגול חוץ לזמנו, שכן לשונו בכל הגמרא, ואם עון נותר - הרי כבר נאמר לא ירצה ומוקמינן ליה בנותר ממש, ולא יתכן, חדא: דלא כתב לא ירצה אלא במחשבת חוץ למקומו וחוץ לזמנו, ועוד: אי נותר ממש - למאי לא ירצה, אי לאכשורי קרבן - הרי כשר ועומד הוא משעה שנעשו עבודות דמו בהכשר, כדאמרינן בתורת כהנים: או אינו אלא באוכל מזבחו ביום השלישי הכתוב מדבר, וכי אפשר לומר כן, מאחר שהוכשר חוזר ויפסל, ואם לא ירצה לא יתכפר האוכל נותר קאמר - וכי יש כפרה לחייבי כריתות, ועוד: לא ירצה - הקרבן משמע, ותו: מי איצטריך למימר דציץ לא מכפר על המחייב כרת, והא עון הקדשים כתיב, ולא עון האוכלים, וכלישנא קמא גרסינן בתורת כהנים, ועיקר הוא, והאי דקרי ליה להאי פיגול ולהאי נותר - משום דתורת כהנים מדרש הוא, ונקט לישנא דקרא.

23. תוספות מסכת פסחים דף טז עמוד ב

ה"ג ר"ת אם עון פיגול הוא נושא הרי כבר נאמר לא יחשב ואם עון נותר הרי כבר נאמר לא ירצה - דהכי איתא במסקנא בהדיא בפ"ב דזבחים דדריש תרויהו מחז קרא אריכא דפרשת צו ורישיה דקרא דכתיב ביום השלישי

מוקי למחשב לאוכלו חוץ לזמנו וסיפא במחשב לאוכלו חוץ למקומו ובת"כ אהאי קרא דצו איתא האי גירסא ורש"י הגיה איפכא על פי ת"כ דפרש' קדושים דהתם ודאי דריש מקרא זוטא ואותה בריית' שננית לפי מה שרצה הגמרא בזבחים בתחל' ללמוד חוץ למקומו מקרא זוטא וקדושים ולכל הפי' ק"ק אמאי נקט עון פיגול ברישא.

24. חידושי הר"ן מסכת פסחים דף טז עמוד ב

אם עון פגול זה כבר נאמר לא יחשב ואם עון נותר הרי כבר נאמר [לא] ירצה, כך היא הגרסא בנוסחאות מדוקדקות, ואתיא שפיר במאי דאסיקנא בהדיא בפ"ב דזבחים [כח ב] דדרשינן להו תרוייהו מהאי קרא (צריכא) [אריכא] דכתוב בפ' צו ואם האכול יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אותו לא יחשב לו פגול יהיה, ורישא דקרא דכתיב ביום השלישי מוקמינן ליה במחשב לאוכלו חוץ לזמנו וסופיה במחשב לאוכלו חוץ למקומו, ואברא ודאי דמעיקרא בסוגייתא (דהתת) [דהתם] הוה דרשינן להו לקראי כמו שכתב רש"י ז"ל דחוץ למקומו ילפי' מקרא זוטא דכתי' בסדר קדושים תהיו באם אינו ענין לחוץ לזמנו מקרא (הרי בא) [אריכא] דכתי' בהו, אבל מסקנא דסוגייתא דהתם כדכתיבנא, מיהו לכלהו פירושי מקשו אמאי נקט עוד פגול דהיינו חוץ למקומו ברישא ולא נקט להו כסדרא דקרא, וי"ל דמשום דחוץ למקומו קיל טפי הוה סברינן ברישא דאותו עון הוה נושא, ומכי חזינן ביה לא ירצה מהדר ואמר דלמא גזרת הכתוב הוא שאינו נושא אותו עון אעפ"י שהוא קל אבל נושא הוא עון נותר אעפ"י שהוא חמור ממנו וקאמר דלא מצי למימר הכי דהא כתיב ביה לא יחשב.

1. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף טז עמוד א

בענין הנס שנמצא שמן טהור בחנוכה

מבואר בסוגיין דדעת הרבה תנאים דמשקין עצמם מקבלין טומאה מד"ת [ופליגי בלטמא אחרים], ואיכא מ"ד דטמאין מדרבנן אף על פי שאין מקבלין טומאה מה"ת. (ועי' מ"ש בעמודי אור). ואיכא מ"ד דמשקין בית המקדש טהורים אפ' מדרבנן ואין מקבלין טומאה כלל ועיקר [וטעם הדבר הוא דלא רצו להרבות טומאה במקום המקדש] וקשה דשמן בכלל משקין הוא ולמ"ד דאין מקבל טומאה א"כ מה היה הנס בחנוכה שמצאו שמן טהור הרי בלא"ה מעולם לא נטמא שם שום שמן דאין מקבל טומאה כלל. (ועי' במו"ק סי' תר"ע).

עוד יש להקשות אף לסוברים דמקבל טומאה מה"ת לא היו צריכים לנס לפמ"ש"כ תוס' (בתענית י"ז ע"ב ד"ה בעינן) דאליבא רבנן דרבי אסור לכהנים לשתות יין בזה"ז משום מהרה יבנה המקדש ולא ימצא כהן הראוי לעבודה, והקשו תוס' דתיפ"ל דבלא"ה כולם טמאי מתים וצריכים הזאה ג' וז' ותירצו דטומאה הותרה בציבור. והקשו האחרונים דהא קיי"ל כמ"ד טומאה דחוויה בציבור ומ"ט נקטו תוס' טומאה הותרה בציבור. ובאמת תמוה למה היו צריכים תוס' לנקוט כמ"ד הותרה ולא סגי אף לפי מ"ד טומאה דחוויה בציבור. ומבארים דס"ל לתוס' דמה דפליג מ"ד דטומאה דחוויה בציבור היינו בעבודת המקדש אבל בחינוך המקדש גם למ"ד טומאה דחוויה אין להתיר ע"י דחוויה אלא א"כ הותרה ומודה הך מ"ד דילפינן מקרא דבמועדו דלחינוך המקדש טומאה הותרה בציבור ולכך יוכלו להקריב אף על פי שכהנים טמאים. ולפ"ז צ"ב מ"ט הינו צריכים לנס הרי טומאה הותרה בציבור ושמן טמא מותר להדליק בו לכתחילה והותרה בחינוך ביהמ"ק. אכן אי משום הא לא קשיא כלל, שהרי לדין חינוך מספיק ההדלקה הראשונה, והכא הונקו לשמן טהור לכל הימים הנוספים שאז ליכא הותרה דחינוך ושפיר הוצרכו לנס דדחוויה אינה לכתחילה. (וממילא כבר מודים על הנס שביום א' נמי).

ולקושיא הראשונה י"ל למ"ד דמקבלים טומאה מדרבנן וכיון דמלחמת יון היתה בעיקר על תורה שבע"פ ולכך דקדקו ביותר אף בדבר שהוא דברי סופרים הלכך היה הנס שמצאו פך שמן בטהרה גמורה אף מדברי סופרים.

עוד מתרצים דאף למ"ד דמשקין בבית המקדש אין מקבלין טומאה כלל מ"מ כתב רש"י (פסחים י"ז ע"א ד"ה משקי) דמשקין של מזבח אין מקבלין טומאה כגון דם לזריקה מים ויין לנסכים ושמן למנחות. ומדלא הזכיר שמן למנורה משמע דשמן של מנורה מקבל טומאה מדרבנן ולדבריו נמי ניחא כנ"ל.

עוד מתרצים ע"ד החידוד (ע"י שו"ת שואל ומשיב קמ"א ח"ג סי' מ"ב באורך) ע"פ הא דאמרינן (בע"ז מ"ב ע"ב) דכלים שבבית המקדש מיד כשנכנסו עכו"ם להיכל יצאו לחולין וילפינו לה מקרא "דבאו פריצים וחללוה" ולדעת הרמב"ן אף המקדש עצמו יצא לחולין א"כ ששמן שהיה בבית המקדש כבר ליכא עליה דין משקה מדבחיא או מטבחיא דכן ונמצא שהיה השמן מקבל טומאה מדאורייתא או מדרבנן גם למ"ד משקה בית מטבחיא דכן דווקא בביה"מ אך כשכטל ביהמ"ק א"כ אין כאן מטבחיא ומדבחיא, וא"כ שפיר היה נס גדול שמצאו פך שמן בטהרה. (וע"ע הערות סוכה מ"ט ע"א ובשבת כ"א ע"ב).

ואין לדון דמיד כשחזרו וקידשו ההיכל והמזבח א"כ הדר הו"ל מדבחיא ומטבחיא, וממילא נטהרים השמן דז"א דודאי משקין שכבר נטמאו מחוץ למקדש או קודם שנתקדש המקדש אזי שוב כבואם למקדש ודאי שאין נטהרים בכך ממילא כיון שכבר חל עליהם טומאה וה"נ הכא דאם נטמאו לא יהני מה שחזר ההיכל לקדושתו ליטהר כדיון משקין מדבחיא דכן.

ואין לומר שהיה ספק בשמן אם נטמא וספיקא דרבנן לקולא א"נ מקדש הוי כרה"ר וס"ט ברה"ר טהור, דז"א שהרי "טמאו כל השמנים" והיינו ודאי (ואפשר לישבע על טומאתם) ולא נשאר שמן טהור.

והנה בעמודי אור (סימן קי"ט סק"ג - ה) כתב לחדש דגם למ"ד אין למשקין טומאה כלל ועיקר מ"מ יין ושמן מקבלין טמאה, כיון דחזינן דאף במקום שהצריכה התורה פרי חשיבי יין ושמן כפרי (כדאמרינן בחולין ק"כ ע"ב) הלכך מקבלי טומאה מן התורה גם אם משקין אין מקבלין טומאה מה"ת.

ולדבריו ניחא שהוצרכו לנס למצוא שמן טהור, גם למ"ד דאין משקין מקבלין טומאה כלל ומשקי בית מטבחיא אין מקבלין טומאה אף מדרבנן, כיון דשמן שאני שהוא מקבל טומאה. אולם אף שבסברא, דבריו נשמעים למאד אך ע"י ברש"י לקמן י"ז ע"א ד"ה משקי דמבואר שלא כדבריו שכתב דשמן למנחות אינו מקבל טומאה, הרי דלמ"ד דמשקין אין מקבלין טומאה גם שמן אינו מקבל טומאה.

(ועי"ש בעמודי אור שביאר כן במש"כ הרמב"ם פ"ב מטומאת אוכלין דכל המשקין אין מקבלין טומאה [ולהראב"ד מקב"ט אבל לא מכשירין ע"ש] מלבד יין ושמן, וביאר דס"ל להרמב"ם דמשקין אין מקבלין טומאה לא מיבעיא משקין של כל הפירות דהוה זיעה בעלמא ואין להם לא תורת אוכל ולא תורת משקה, והסוחט פרי ערלה ושתה מימיו אינו לוקה, אלא אף יין ושמן שאינם זיעה אמנם אף שאין טמאים משום משקה מ"מ מקבלין טומאה משום אוכל. דלא נתמעטו משקין שאין מק"ט מקרא אלא דמפרשינן קרא דיטמא דקאי על הכשר ואין מקור לטמא משקין אבל יין ושמן טמאים משום אוכל עיין שם).

ולעיקר הקושיא איך נטמאו השמנים למ"ד אין למשקין טומאה כלל ועיקר. ובמקדש אף מדרבנן טהורים, י"ל דמה שנטמאו כל השמנים אינו מדין טומאת מגע, אלא מדין טומאת ע"ז, דהא ע"ז מטמאה כדאיתא בשבת (פ"ב, ע"א וע"ב) וכשנכנסו יונים להיכל הלכו ושיקצו כל מה שהיה בהיכל לע"ז כדאמרינן בע"ז נ"ב ע"ב ונאסרו כל השמנים שהגיעו לידם מדין ע"ז וחל בהם דין טומאת ע"ז, והיינו דאמרינן וטמאו כל השמנים כלומר ייחדום ושיקצום לע"ז או תקרובת לע"ז ובוזה אף במשקין דדבחיא ומטבחיא חל בהם טומאת ע"ז. [ול"ש להקשות דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו מתרי טעמי א. היה מלחמה וכיבוש מלחמה קונה [אף בעכו"ם מישאל ע"ע דבר - אברהם סי' י"א]. ב. דעבדי מעשה וע"י מעשה א"א אף דשאש"ל].

(והנה בע"ז מ"ו ע"א בעי רמי בר חמא המשתחוה להר אבניו מהו למזבח, יש נעבד במחובר אצל גבוה או אין נעבד במחובר אצל גבוה, [דלהדיוט אין נאסר משום ע"ז אלא בדבר שיש לו בו תפיסת יד וילפינן מקרא דאלהיהם על ההרים ולא הרים אלוהיהם דאין דבר שהוא מחובר ואין בו תפיסת יד אדם נאסר משום ע"ז, ומספ"ל אם נאסר לגבוה] את"ל יש נעבד במחובר אצל גבוה מכשירי קרבן כקרבן דמו או לא, ופשטינן לאיסור, מבואר דאף אם לא נאסר משום ע"ז להדיוט מ"מ נאסר לגבוה ולאו דוקא להקרבה אלא אף למזבח שהוא מכשירי קרבן נאסר.

ושם בע"ז נ"ב ע"ב מבואר דאבני מזבח ששקצום אנשי יון נאסרו לגבוה ולכך גנזום אנשי חשמונאי ולא נשתמשו בהם [ולא נתבאר איך שקצום לאבני המזבח אם ע"י מעשה בתלוש או במחובר]. ולפ"ז י"ל דכשם שמזבח נאסר לגבוה משום ששיקצום לע"ז גם אם אינו נאסר להדיוט אף על פי שאינו אלא מכשירי קרבן מסתבר שה"ה שמן למנורה אין להזליק המנורה בשמן שהוקצה לע"ז אף על פי שלא נאסר להדיוט ע"י הקצאה זו, וכמבואר במשנה בע"ז דף כ"ט דהקצאה לתקרובת אינה אוסרת להדיוט, מ"מ נאסר לגבוה. והיינו טמאו כל השמנים כלומר בטומאת ע"ז מחמת ששקצום לע"ז).

2. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף טז עמוד א

בהנ"ל והיאך הקריבו חביתי כה"ג

ואידי דאירינן בנס חנוכה דרך אגב נזכיר הא דבחשק שלמה (שבת כ"א ע"ב) הקשה למה לא הזכירו חז"ל בנס חנוכה מה עשו בחביתי כהן גדול שהיה צריך להקריב מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, והיתה צריכה ג' לוגין שמן בכל יום, ואם לא היה שמן טהור לא היו יכולים להקריב. דאילו שאר מנחות יכול להביא לאחר זמן, וכן נסכים מביא קרבן היום ונסכים לאחר זמן, אבל איך יעשו בחביתי כהן גדול שקרב כל יום, ואם עבר זמנה בטל קרבנה וכתב דדוחק גדול לומר דדוקא שמן זית כתית לא היה נמצא אבל שמן למנחות היה, דכיון שנכנסו גויים להיכל וטמאו יש להניח שטמאו כל השמנים שהיו שם בלשכת השמן, ודייק מלשון וטמאו "כל" השמנים דמשמע הכל ממש בלא שיוור. ונראה ליישב תמיהתו דבאמת כל השמנים שהיו שם נטמאו וכדאמרינן וטמאו כל השמנים והיינו דוקא בהיכל דכשנכנסו להיכל טמאו כל השמנים אולם שמן למנחות כהן גדול יכול להביא מביתו, וכדתנן במנחות נ"א ע"ב דכהן גדול שמת ולא מינו אחר תחתיו לחמ"ד תנאי ב"ד ומשל ציבור ולחמ"ד מביאים יורשיו את מנחתו, ומבואר בגמ' שם של"ד יורשיו אלא שהיו מביאים מביתו (וע"ע ירושלמי שקלים פ"ז ה"ג) הרי דשמן למנחת כה"ג היה בביתו ונמצא שלא נטמא בטומאת היונים שנכנסו להיכל, ולא טמאו רק השמן שבלשכת השמנים, ושפיר הקריב את החביתין בטהרה, וממילא לא היה בזה הנס.